

Perspectivile de dezvoltare a dreptului european al contractelor

Melnic, Violeta

Veröffentlichungsversion / Published Version
Zeitschriftenartikel / journal article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Melnic, V. (2013). Perspectivile de dezvoltare a dreptului european al contractelor. *Studii Europene*, 1, 17-36. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-407487>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer Deposit-Lizenz (Keine Weiterverbreitung - keine Bearbeitung) zur Verfügung gestellt. Gewährt wird ein nicht exklusives, nicht übertragbares, persönliches und beschränktes Recht auf Nutzung dieses Dokuments. Dieses Dokument ist ausschließlich für den persönlichen, nicht-kommerziellen Gebrauch bestimmt. Auf sämtlichen Kopien dieses Dokuments müssen alle Urheberrechtshinweise und sonstigen Hinweise auf gesetzlichen Schutz beibehalten werden. Sie dürfen dieses Dokument nicht in irgendeiner Weise abändern, noch dürfen Sie dieses Dokument für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, aufführen, vertreiben oder anderweitig nutzen.

Mit der Verwendung dieses Dokuments erkennen Sie die Nutzungsbedingungen an.

Terms of use:

This document is made available under Deposit Licence (No Redistribution - no modifications). We grant a non-exclusive, non-transferable, individual and limited right to using this document. This document is solely intended for your personal, non-commercial use. All of the copies of this documents must retain all copyright information and other information regarding legal protection. You are not allowed to alter this document in any way, to copy it for public or commercial purposes, to exhibit the document in public, to perform, distribute or otherwise use the document in public.

By using this particular document, you accept the above-stated conditions of use.

Perspectivile de dezvoltare a dreptului european al contractelor

Conf. univ. dr. Violeta MELNIC

violeta.melnic@studii.eu.org

Institutul de Relații Internaționale din Moldova, Moldova

e-institute, Moldova

Abstract: Development perspectives of the European Law of Contracts arise from the Press Releases of the European Parliament, the Union Council and the European Commission. The necessity to develop the European Law of Contracts is determined by the objectives of the Common Market, by the amplification of the commercial relations inside the EU, by the abstract and selective regulation of the contracts in the Treaty on European Union, in the EU Regulations and Directives, as well as by the divergences of contracts in national legislations of Member States.

Key-words: European Law of Contracts, consumer, Common Market.

Argument

Actualitatea tematicii privind perspectivele dezvoltării dreptului contractual european este justificată de dezvoltarea relațiilor economice în cadrul Pieței Unice cu implicarea agenților economici din acest spațiu, precum și agenții economici din alte state. Complexitatea juridică a problemelor derivă din reglementarea diferită a unora și acelorași situații comerciale. Astfel, în materia dreptului contractual european contrapunerea legislației alese de părți, a legislației Uniunii Europene, a legislațiilor naționale, precum și incertitudinile juridice, care derivă din cumularea acestora, demonstrează necesitatea unei clarificări legislative în acest sens. O altă problemă este de combinația competențelor jurisdicționale, ce pot soluționa litigiile rezultate din nerespectarea obligațiilor contractuale. O situație critică este și formularea unui model de contract transfrontalier care trebuie să corespundă multiplelor reguli.

Baza metodologică la cercetarea tematicii privind perspectivele dezvoltării dreptului contractual european a fost axată pe metodele istorică, comparativă, logică, sistemică, fundamentate pe legislația Uniunii Europene, legislațiile naționale, opiniile instituțiilor europene, experților europeni, autorilor români, ruși, francezi.

I. Regimul juridic al contractelor în Uniunea Europeană

Regimul juridic al contractelor în Uniunea Europeană este determinată de Tratatul Uniunii Europene, Regulamentele, Directivele, Recomandările, Rezoluțiile, Comunicările instituțiilor UE, hotărârile Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) privind interpretarea actelor UE, principiile de Drept European Contractual (în calitate de *lex mercatoria*), legislațiile naționale ale statelor membre, precum și tratatele internaționale și uzanțele comerciale.

Actualmente, dezvoltarea relațiilor economice și comerciale la nivel comunitar a contribuit la apariția de noi contracte, care includ clauze mai complexe, fapt ce poate genera noi reglementări în domeniul contractual.

Utilizarea termenului de contract în *acquis*-ul comunitar relevă că acesta este un acord de voință și un document contractual. Contractul nu este obiectul principal de reglementare a actelor normative ale Uniunii Europene și nu are o definiție autonomă. Contractul este un instrument juridic de circulare a mărfurilor, capitalurilor și nu este definit de actele normative ale UE.

Textele de drept comunitar au ca obiect principal favorizarea schimburilor comerciale în diferite sectoare și mai puțin s-au concentrat pe definirea contractului. În schimb, directivele UE definesc obiectul contractului în cele mai frecvente cazuri ca fiind axat pe preeminența reciprocității părților. În justificarea acestei abordări art. 1 al Directivei nr. 85/577 din 20 decembrie 1985 stipulează că se aplică contractelor încheiate între un comerciant care furnizează bunuri și servicii și un consumator. De asemenea, la art. 2 al Directivei 97/7/CE, contractul la distanță este orice contract care vizează bunurile și serviciile, fiind încheiat între furnizor și consumator în cadrul unui sistem de vânzări și prestări de servicii la distanță organizat de furnizor, care utilizează în mod exclusiv una sau mai multe tehnici de comercializare la distanță până la încheierea contractului. O aproximare în materia contractelor fondată pe principiul reciprocității și interdependenței este caracteristică tuturor statelor UE. Redactarea textelor contractelor trebuie să corespundă imperativelor la care dreptul urmează să instituie un cadru dacă nu unificat, cel puțin armonizat [1].

Prevederile surselor originare ale dreptului comunitar nu acoperă în mod necesar și suficient domeniile destinate dezvoltării liberalizării economice. În acest context, a apărut necesitatea reglementării unor domenii specifice ale contractelor prin intermediul directivelor.

Legislatura Uniunii Europene a urmat o apropiere selectivă în materia contractelor, adoptând directive privind anumite contracte sau tehnici de comercializare, dar necesitatea de armonizare este evidentă din realitatea practică.

Divergențele în materia contractuală în Uniunea Europeană suscită probleme de la caz la caz. Funcționarea pieței interne poate fi împiedicată de problemele legate de încheierea, interpretarea și aplicarea contractelor transfrontaliere; astfel încât este imperioasă dezvoltarea dreptului european al contractelor.

Acesta se manifestă prin natura sa bidimensională în sensul în care se dovedește a fi o excelentă ilustrare a relațiilor complexe stabilite între ordinea juridică europeană și dreptul contractelor. Dreptul european al contractelor se vrea în același timp un drept al integrării prin directivele în materia protecției consumatorilor și un drept european al coordonării prin instrumentele comunitare de drept internațional privat.

Comunitarizarea materiei contractuale s-a manifestat pe terenul protecției consumatorilor, ulterior s-a dezvoltat prin Regulamentele Roma I și Bruxelles, au fost unificate regulile de drept internațional privat aplicabile contractelor transfrontaliere. Competența în temeiul căreia, urmare a intrării în vigoare a Tratatului de la Amsterdam, au fost adoptate Regulamentul Bruxelles I și Roma I prin transformarea în instrumente comunitare a Convențiilor internaționale de la Bruxelles (1968), și respectiv, Roma (1980) este cea referitoare la adoptarea de măsuri în domeniul cooperării judiciare în materie comercială cu incidență transfrontalieră [2].

Regulamentul Roma I stabilește că, în acest sens, contractul este supus legii aleasă de părți, adică alegerea de către părți a unei legi străine, combinată sau nu cu alegerea unei instanțe străine. Atunci când toate celelalte elemente ale situației sunt localizate, în momentul alegerii, în aceeași țară, nu poate să aducă atingere dispozițiilor imperative ale acelei țări. Principiul autonomiei de voință este admis de majoritatea legislațiilor statelor membre ale UE și convențiile internaționale la care acestea sunt parte [3]. Aceasta fiind o cristalizare a principiului autonomiei de voință. În cazul în care părțile nu au ales legea aplicabilă, contractul este supus legii statului cu care are legătura cea mai strânsă.

Deși alegerea unei legi naționale care să guverneze contractul părților nu este o opțiune valabilă, având în vedere costurile pe care le implică un astfel de contract precum și faptul că negocierea nu poate să țină seama de aceste elemente (*una dintre părți poate în cadrul negocierilor să arate că nu poate să încheie contracte decât dacă respectă anumite condiții de ordine publică*).

În doctrină s-a subliniat importanța libertății de alegere a legii contractelor, consacrată prin jurisprudența CJUE. Nu s-a făcut aplicarea regulilor referitoare la libera circulație în situația în care partenerii comerciali pot evita dreptul unui stat membru care restrânge drepturile acestora.

În hotărârea Alsthom, Curtea a fost sesizată cu o trimitere preliminară pentru a se pronunța dacă regulile din dreptul francez cu privire la răspunderea vânzătorului pentru viciile unui produs echivalează cu o restricție a liberei circulații a mărfurilor prevăzute de articolele 28, 29 TUE. Curtea a afirmat că părțile într-un contract de vânzare internațional sunt libere să determine dreptul aplicabil relațiilor lor contractuale și pot astfel să evite a se supune dreptului francez. Aceasta echivalează cu o recunoaștere explicită a libertății contractuale a părților.

Dacă o parte poate evita dreptul unui stat membru care restricționează libertatea contractuală cu privire la răspunderea pentru viciile lucrului, ca în hotărârea Alsthom, dreptul comunitar nu este aplicabil. Aceasta implică faptul că nu este necesar ca la nivel comunitar să se adopte dispoziții referitoare la dreptul contractelor, deoarece aceasta rămâne la latitudinea părților [4].

Reieșind din faptul că, contractul reprezintă acordul la care au ajuns părțile, respectiv, părțile pot prevedea diverse clauze care să le guverneze relațiile, în virtutea principiului libertății contractuale; pe de altă parte contractul constituie atât acord consimțit de părți cât și o afacere. Determinarea consensului a trezit divergențe de opinii, care rezultă din doctrina civilă germană voinței și expunerii voinței. Contradicția dintre acestea constă în aceea căreia dintre ele să i se acorde prioritate, actului interior sau actului celui exterior. În primul caz, acordul reprezintă voința la care au consimțit părțile, în al doilea caz, acțiunile consimțite de părți direcționate spre atingerea scopului juridic prin încheierea contractului [5].

Unii autori au conchis că este inutil de a opta contra unei poziții, deoarece este vorba despre aspecte ale unuia și aceluiași concept, primul aspect răspunde la întrebarea: ce este contractul și cel de-al doilea: cum apare contractul [6].

În opinia savantului rus I. A. Tihomirov, legea este tatăl contractului, dar continuând această comparație autorii ruși M. I. Braghinschi și V. V. Vitreanschi au menționat că acordul părților este mama contractului [7].

În acest sens, părțile sunt libere să consimtă să stabilească conținutul contractelor (*inclusiv și să facă referință la aplicarea unor prevederi ale legilor naționale*), dar enunțarea condițiilor contractului se va efectua în funcție de anumite reguli care vor garanta libertatea de acțiune a părților, precum și interesul general și scopul liberalizării economice stabilit în Tratatul Uniunii Europene pentru funcționarea Pieței Unice.

Limitarea principiului autonomiei de voință funcționează în contractele cu consumatori de furnizare de obiecte mobile corporale, contractele de furnizare de servicii, contractele de finanțare

ale acestora. Unii autori consideră că în materia protecției consumatorilor tendința este de a suprima punctul de legătură al voinței în soluționarea conflictelor de legi și de a folosi un punct de legătură obiectiv, imperativ, reprezentat de reședința obișnuită a consumatorului. Principiul autonomiei continuă să joace un rol complementar, părțile putând să încorporeze în contractul lor dispoziții mai favorabile. După alți autori, voința exercită funcția sa de punct de legătură doar numai atunci când nu privează consumatorul de protecția pe care i-o asigură dispozițiile imperative ale legii obiectiv aplicabile; legea reședinței obișnuite a consumatorului îi oferă o protecție minimă, putând fi înlocuită cu altă lege care să îi asigure consumatorului o protecție mai bună [8].

Potrivit Convenției de la Bruxelles din 1968 cu privire la competența judiciară și executarea deciziilor în materie civilă și comercială, acțiunea intentată de consumator împotriva celeilalte părți poate fi introdusă fie în fața instanțelor statului contractant pe teritoriul căreia este domiciliată partea, fie pe teritoriul statului contractant căruia este domiciliat consumatorul. Acțiunea intentată împotriva consumatorului de cealaltă parte contractantă nu poate fi introdusă decât în fața instanțelor statului contractant pe teritoriul căruia este domiciliat consumatorul (art. 14) [9].

Această regulă a fost reiterată și de art. 15 al Regulamentului CE nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 cu privire la competența judiciară, recunoașterea și executarea deciziilor în materie civilă și comercială, care stabilește că în domeniul contractului încheiat de o persoană, consumatorul, pentru folosință putând fi considerată ca străină activității sale profesionale când privește vânzarea în rate, un împrumut în rate sau altă operațiune de credit legată de finanțarea unei vânzări de asemenea obiecte, când contractul a fost încheiat cu o persoană care exercită activități comerciale sau profesionale pe teritoriul statului membru unde consumatorul își are domiciliul.

Jurisdicțiile statului de domiciliu al consumatorului sunt competente pentru a recunoaște examinarea unui litigiu prin aplicarea Regulamentului CE nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 cu privire la competența judiciară, recunoașterea și executarea deciziilor în materie civilă și comercială, chiar dacă altă parte la contract are domiciliul în alt stat contractant [10].

În cazul în care consumatorul nu are domiciliul pe teritoriul statului contractant, dar posedă o sucursală, agenție sau alt stabiliment, constituie domeniul contractelor încheiate cu consumatorii, singura excepție este când pârâtul nu este domiciliat pe teritoriu unui stat

contractant. competența jurisdicțională este guvernată de legea statului contractant pe teritoriul căreia se află instanța sesizată [11].

Potrivit jurisprudenței CJUE aceasta se referă numai la contractele încheiate în scopul satisfacerii propriilor nevoi de consum privat ale persoanei, oferind un regim protector consumatorului care este partea economică slabă. De altfel, protecția particulară nu se justifică în cazul consumatorilor având ca scop activitate sau finalitate profesională pentru prezent sau viitor [12].

De asemenea, armonizarea sectorială în domeniul contractelor riscă să antreneze incoerențe la nivelul Uniunii Europene, precum și la nivel național în ce privește măsurile de transpunere.

Problemele semnalate la nivelul Uniunii Europene sunt generate de incoerența proprie a legislației Uniunii Europene în materia contractelor. Aceasta se explică prin faptul că situații identice fac obiectul unui tratament diferit, fără ca să fie justificat într-o manieră pertinentă.

Exigențe și consecințe divergente rezultă din directivele aplicabile la una și aceeași situație comercială. Spre exemplu, utilizarea în timp parțial a bunurilor imobiliare, vânzările la distanță, vânzarea la distanță a serviciilor financiare, precum și exigențele de informare între directiva privind comerțul electronic și două directive privind vinderea la distanță [13] sau exigențele de informare diferite în ceea ce privește dreptul contractelor ce figurează în diferite directive privind protecția consumatorilor [14].

O altă situație critică este coexistența a două apropieri legislative diferite în aceeași directivă. Aceasta poate contribui la incoerența determinată de aceeași directivă. Spre exemplu, diferențele în materia dreptului aplicabil marketing-ului și contractelor în directiva privind comerțul electronic. O altă incoerență constă în transpunerea directivelor în dreptul intern, spre exemplu, coexistența în directiva privind agenții comerciale a noțiunii de indemnitate și reparare, care are ca efect prin transpunerea de către statul membru a unuia din acești termeni, dar un stat nu a ales unul, dar le-a transpus pe ambele.

De asemenea, o problemă este dacă interpretarea dată de CJUE în privința unui termen definit de o directivă este valabilă pentru același termen folosit de altă directivă. Astfel, CJUE s-a expus dacă interpretarea unui termen abstract, în lumina directivei, constituie un principiu directoriu atunci interpretarea este susceptibilă de a contribui la fragmentarea legislației naționale. Astfel că un stat, pentru a aplica Directiva, poate defini un termen abstract într-o manieră particulară.

Derivă din Directiva 93/13 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii că judecătorii naționali sunt ținuti de a evita aplicarea clauzelor abuzive în scopul ca acestea să nu producă efecte de constrângere în privința consumatorilor fără ca aceștia să fie abilitați să revizuiască conținutul acestora [15]. De fapt, contractul trebuie să existe fără nici o modificare ca urmare a excluderii clauzelor abuzive în măsura în care conform regulilor dreptului intern o astfel de persistență a contractului este posibilă din punct de vedere juridic.

În decizia din 14 iunie 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10) (cf. points 65, 73, disp. 2), CJUE a stabilit că Directiva 93/13 trebuie să fie interpretată în sensul că îi revine statului membru să reglementeze posibilitatea judecătorului național de a completa contractul încheiat între un profesionist și un consumator, revizuiind conținutul clauzei abuzive în privința intereselor moratorii, dacă se constată nulitatea acestei clauze [16].

Potrivit Directivei 97/7 este obligația vânzătorului de a furniza consumatorului informații pertinente în scris sau pe un alt suport durabil. Art. 5 paragraful 1 al Directivei privind protecția consumatorilor în materia contractelor la distanță trebuie să fie interpretată în sensul că o practică comercială care constă în a face accesibile informațiile prevăzute în această dispoziție nu satisface exigențele acesteia, în timp ce informațiile nu sunt furnizate de către această întreprindere și nici primite de consumator.

De fapt, consumatorul trebuie să primească aceste informații fără a i se cere un comportament activ din partea acestuia [17].

Potrivit Directivei 2008/48 statele membre se pot conforma dreptului UE, aplicând dispozițiile acestei Directive domeniilor care nu țin de sfera ei de aplicare.

Astfel, conform art. 22 din Directivă ține de opțiunea măsurilor naționale de a transpune această directivă în dreptul intern, incluzând în sfera sa materială de aplicare contractele de credit, având ca obiect acordarea unui credit garantat de un bun imobiliar sau excluderea acestor contracte din sfera de reglementare a Directivei în virtutea art. 2 paragraful 2 al acesteia.

De altfel, art. 22 paragraful 1 al acestei Directive prevede că aceasta este opozabilă numai la ceea ce, pentru contracte, statul membru impune obligații, chiar dacă nu sunt prevăzute de aceasta.

Astfel, o asemenea regulă de protecție a consumatorilor într-un domeniu nearmonizat de această Directivă 2008/48 este de natură de a afecta echilibrul pe care se fundamentează Directiva, în domeniul armonizat de directivă, între obiectivele de protecție a consumatorilor și cel

ce vizează de a asigura funcționarea unei piețe interne performante în domeniul creditelor consumatorului.

Legislația națională de transpunere ce include în câmpul de aplicare al contractelor de credit garantat prin bun imobiliar exclude câmpul de aplicare al Directivei 2008/48.

Art. 30 paragraful 1 al Directivei 2008/48, privind contractele de credit cu consumatorii trebuie să fie interpretat în sensul că nu este opozabilă acesteia decât o măsură națională vizând transpunerea acestei directive în dreptul intern, definește sfera sa de aplicare temporală în maniera în care această măsură se aplică contractelor de credit având ca obiect acordarea unui credit garantat printr-un bun imobiliar. Statele pot fixa măsuri tranzitorii diferite care implică că această reglementare se aplică contractelor în curs de la intrarea lor în vigoare [18].

Art. 24, paragraful 1, al Directivei 2008/48 privind contractele de credit consumatorilor, trebuie să fie interpretat în sensul că nu se opune unei reguli făcând parte din măsurile naționale de transpunere a acestei directive în materia litigiilor privind creditele de consumație, permite consumatorilor să se adreseze direct autorității de protecție a consumatorilor care poate impune sancțiuni asociațiilor de credit și împrumut pentru infracțiuni fără a fi necesar în prealabil să recurgă la proceduri de soluționare extrajudiciare prevăzute de legislația națională pentru aceste litigii.

Aceasta nu împiedică statul membru în cadrul unei marje de apreciere ce o lasă Directiva de a permite un acces mai larg consumatorilor la organele special instituite pentru apărarea intereselor lor în funcție de riscul prin care consumatorii ce se află într-o situație de inferioritate în raport cu ofertanții în ceea ce privește puterea de negociere, nivelul de informare, fac ignorante drepturile lor în raport cu dificultățile pe care le exercită. De altfel, dispozițiile naționale nu pot avea ca efect pentru procedurile extrajudiciare ale litigiilor în privința contractelor de credit la consumația inadecvată, ineficace și nerespectuoasă a efectului util al Directivei 2008/48 [19].

Pct. 31, Anexa nr. I a Directivei 2005/29, privind practicile comerciale neloiale a întreprinderilor față de consumatori în piața internă trebuie să fie interpretate în sensul că interzic practicile agresive pentru care consumatorii au câștigat deja prețul atunci când realizarea unei acțiuni în raport cu cererea prețului, se are în vedere o cerere a acestui preț, o cerere de informare privind natura prețului și luarea acestuia în posesie, subordonată obligației de a achita banii sau de a suporta un cost oricare.

Costul impus consumatorului, ca cel de cost al timbrului, este neglijabil în raport cu valoarea prețului și el nu aduce nici un beneficiu din punct de vedere profesional.

Cererea prețului se face prin mai multe metode propuse consumatorului, una din ele fiind gratuite altele contra cost. Revine astfel jurisdicțiilor internaționale de a aprecia informațiile furnizate consumatorilor în lumina Directivei 2005/29 privind practicile comerciale neloiale, ținând cont de claritatea și comprehensivitatea acestor informații pentru publicul la care se referă.

Potrivit art. 6 al Directivei 93/13 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii trebuie să fie interpretate în sensul că judecătorul național care a constatat caracterul abuziv al clauzei nu este obligat de a demonstra consecințele acestei constatări, de a aștepta consumatorul informat de drepturile sale să prezinte în declarație cerând ca respectiva clauză să fie anulată. Totodată, principiul contradictorialității impune judecătorului care a constatat din oficiu caracterul abuziv de a informa părțile în litigiu pentru a o dezbate contradictoriu, conform regulilor naționale.

Această eficacitate stabilită de Directivă cere judecătorului național, în virtutea art. 47 din Carta Drepturilor Fundamentale ale Uniunii Europene, de a asigura o protecție jurisdicțională efectivă a drepturilor.

De altfel, această posibilitate acordată consumatorului de a se exprima răspunde obligației care revine judecătorului național de a ține cont de voința exprimată de consumator, fiind conștient de caracterul neimpus al clauzei abuzive și că el se opune ca aceasta să fie omisă, acordându-i astfel un consimțământ liber și clar acestei clauze [20].

În virtutea art. 3 al Directivei 93/13 privind clauzele abuzive încheiate cu consumatorii, o clauză este considerată abuzivă în virtutea exigențelor bunei-credințe, ea creează în detrimentul consumatorilor un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile ce decurg din contract. Potrivit art. 4 al Directivei nominalizate aprecierea trebuie făcută ținând cont de natura serviciilor care fac obiectul contractului referindu-se la toate circumstanțele care caracterizează încheierea sa de alte clauze contractuale sau alt contract de care depinde.

Așadar, judecătorul național în scopul să aducă o apreciere asupra caracterului eventual abuziv al clauzei contractuale care se află la baza cererii trebuie să țină cont de toate celelalte clauze contractuale [21].

Art. 1 paragraful 2 al Directivei 93/13 stabilește că clauzele contractuale care reflectă dispoziții legislative sau reglementare imperativă nu sunt supuse acestor dispoziții și trebuie interpretate în sensul că această Directivă se aplică clauzelor condițiilor generale integrate în contract, încheiate între un profesionist și un consumator, care reiau o regulă de drept național aplicabilă unui tip de contract și care nu sunt supuse reglementării naționale respective.

Posibilitatea de a exclude aplicarea Directivei 93/13, de a exclude aplicarea dispozițiilor legislative naționale sau referințele la acestea se justifică prin regimul de protecție a consumatorilor, instaurat prin această Directivă.

De altfel, un profesionist poate scăpa ușor de controlul clauzelor abuzive care nu au făcut obiectul negocierilor individuale cu consumatorul, neasigurând astfel echilibru între părțile contractante [22].

Art. 3 și 5 ale Directivei 93/13 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii în coroborare cu art. 3 paragraful 3 al Directivei 2003/55 privind regulile comune pe piața internă a gazului natural trebuie să fie interpretate în sensul că clauza prin care o întreprindere de aprovizionare își rezervă dreptul de a modifica cheltuielile de furnizare a gazului răspunde interesului legitim al întreprinderii de a putea modifica cheltuielile serviciului său.

O astfel de adaptare unilaterală trebuie să satisfacă exigențele bunei credințe și transparenței puse de aceste dispoziții. Pentru a aprecia această clauză trebuie să răspundem la aceste exigențe:

- dacă contractul expune în manieră transparentă motivul și modalitatea de variație a acestor cheltuieli, în maniera în care consumatorul poate prevedea pe baza unor criterii clare și comprehensive eventualele modificări ale cheltuielilor. Absența informației la acest subiect înainte de încheierea contractului nu este compensată prin simplul fapt că consumatorul va fi informat în cursul executării contractului despre modificarea cheltuielilor cu un aviz prealabil și are dreptul de a rezilia contractul dacă nu acceptă modificările.

- dacă posibilitatea de a rezilia contractul consumatorului poate fi exercitată în condiții concrete de către consumator [23].

În Concluziile sale, Consiliul Uniunii Europene pentru competitivitate a subliniat necesitatea de a se concentra asupra aspectelor practice pentru a oferi beneficii reale consumatorilor și întreprinderilor, precum și necesitatea de a stabili o distincție clară între contractele încheiate între întreprinderi și consumatori și cele încheiate între întreprinderi [24].

Potrivit principiilor comune ale legislațiilor statelor membre, vânzarea obiectelor mobiliare corporale în rate se exprimă ca fiind o tranzacție al cărei preț se achită eșalonat sau care este legată de contractul de finanțare. O interpretare restrictivă a art. 14 al Convenției denotă că nu rezervă un privilegiu jurisdicțional stabilit de această dispoziție decât cumpărătorilor având nevoie de protecție, poziția lor economică fiind caracterizată prin slăbiciunea față de vânzători de fapt că

ei sunt consumatorii finali cu caracter privat, neangajați, prin cumpărarea unui produs achiziționat în rate, în activități comerciale sau profesionale [25].

Contractul de vânzare în rate are un înțeles diferit de la un stat membru la altul în funcție de finalitățile urmărite de legislațiile respective, în sensul Convenției este necesar de a considera această națiune autonomă și de a-i acorda un conținut material uniform specific ordinii comunitare.

II. Necesitatea dezvoltării Dreptului European al Contractelor

Obstacolele legislative la nivelul UE care decurg din drepturile contractelor naționale divergente sau din complexitatea juridică din care rezultă aceste divergențe sunt susceptibile de a interzice sau împiedica tranzacțiile transfrontaliere sau de a le face mai puțin avantajoase.

O altă problemă este de a delimita problemele care decurg din reguli imperative și cele care rezultă din reguli neimperative și de a restrânge libertatea contractuală.

Problema principală este divergența normelor imperative naționale în domeniul contractelor, fapt care este sesizat în consultările pentru încheierea contractelor complexe. Astfel, consultațiile juridice din domeniu sunt ridicate, fapt ce nu pot pune agenții economici străini în raport de egalitate cu agenții economici naționali ca inacceptabile și respectiv nevalabile de către instanțe. Spre exemplu, în anumite state membre ca Germania sau statele nordice instanțele controlează în manieră strictă loialitatea clauzelor contractuale. De altfel, în alte state membre se stabilește un control limitat privind interpretarea acestora sau nu autorizează implicarea în contracte comerciale decât clauze contractuale specifice. Așadar, rezultă o insecuritate juridică pentru întreprinderile care utilizează clauze contractuale standard. Aceasta împiedică utilizarea contractelor tip adaptate la anumite uzajuri în vederea facilitării contractelor transfrontaliere, fapt care împiedică statul membru de a utiliza același model de uzaj comercial pentru ansamblul Pieții Europene.

O altă problemă este transferul dreptului de proprietate, în anumite state este posibilă numai alegerea regulilor contractuale, dar nu și a acelor aplicabile drepturilor reale.

Toate aceste probleme au determinat Comisia Europeană (CE) să ia atitudine în materia armonizării dreptului contractual în Uniunea Europeană.

CE atrage atenția asupra costurilor de tranzacție și asupra incertitudinii juridice pe care o implica gestionarea dispozițiilor unui drept străin al contractelor care fac ca extinderea întreprinderilor mici și mijlocii pe piața unică să fie deosebit de dificilă [26].

Armonizarea juridică pe cale legislativă în cadrul Uniunii Europene este, desigur, nesatisfăcătoare din anumite considerații, dar nici activitatea CJUE nu ameliorează cu mult această situație. Este totuși adevărat faptul că anumite noțiuni, reguli și principii care sunt determinate pentru Dreptul european sunt rezultatul jurisprudenței acesteia. CJUE are o posibilitate restrânsă de a acționa în domeniul dreptului contractelor, dat fiind faptul că, potrivit Tratatului Uniunii Europene, aceasta nu este o curte supremă pentru litigiile de drept privat în cadrul Uniunii Europene. Curtea are această competență în materia litigiilor privind indemnizațiile pentru prejudiciile cauzate de către UE și în domeniul litigiilor privind răspunderea extracontractuală. În cazul litigiilor de drept privat, Curtea poate pronunța decizii prejudiciale (preliminare) în scopul garantării unei interpretări uniforme a dreptului comunitar.

În Comunicarea din 2003, Comisia Europeană susține necesitatea de a standardiza clauzele contractuale în scopul ameliorării *acquis*-ului comunitar în dreptul contractelor, în contextul dificultăților ridicate la adoptarea unui instrument care să unifice normele materiale aplicabile contractelor, măsurilor de promovare a clauzelor contractuale tip sunt considerate o opțiune care merită a fi luată în considerare [27].

Această idee este reflectată și de art. 14 al Regulamentului Roma I privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale, conform căruia în cazul în care Comunitatea adoptă în cadrul unui instrument juridic adecvat norme de fond în materia contractelor, inclusiv clauze și condiții standard, respectivul instrument poate prevedea libertatea părților de a aplica normele respective [28].

În vederea soluționării problemei de reglementare diferită în materie contractuală, Comisia Europeană a propus unele soluții alternative:

De a lăsa piața să soluționeze toate problemele întâlnite;

De a promova elaborarea principiilor comune în materie contractuală. Aceste principii trebuie să fie utile părților contractante la stadiul de elaborare a contractelor, instanțelor și arbitrilor naționali, care ar trebui să ia decizii, precum și legislatorilor naționali în timp ce aceasta se prevede în inițiative legislative.

De a revedea și ameliora legislația Uniunii Europene existente în materia dreptului contractelor pentru reglementarea situațiilor neacoperite.

De a adopta un nou instrument la nivel comunitar cuprinzând dispoziții privind principiile generale de dreptul contractelor, precum și chestiunile specifice. În acest sens, urmează a se stabili ce act să fie adoptat Regulament, Directivă sau Recomandare, raportul acesteia cu legislația

națională, posibilitatea de a stabili o distincție între regulile obligatorii și neobligatorii, posibilitatea pentru părțile contractante de a alege aplicarea dispozițiilor comunitare sau aplicarea în manieră automatizată a anumitor reguli, unde părțile contractuale nu ajung la o soluție specifică [29].

Dar multitudinea de directive de armonizare în materia contractelor întâmpină dificultăți de aplicare, producând în rezultat tragerea la răspundere a statelor membre de către Curtea de Justiție a Uniunii Europene pentru nerespectarea dreptului comunitar. Unificarea și codificarea dreptului contractelor este o condiție necesară și cerută pentru funcționarea Pieței Unice.

Astăzi, contractul nu a devenit doar un regulator principal al relațiilor economice, dar și reprezintă un regulator universal.

Autorul rus G. F. Șerșenevici spunea că, odată cu dezvoltarea economică, relațiile contractuale se multiplică nu doar cantitativ, dar și se complică prin includerea diferitor clauze și condiții, astfel încât este necesară aprecierea unui jurist profesionist pentru determinarea naturii juridice de bază a contractului [30].

În spiritul dreptului european scopul principal este favorizarea schimburilor comerciale în diferite domenii specifice.

Tratatul UE a admis unele lacune în privința libertăților economice și în special cel al contractelor. Astfel, Comisia Europeană în scopul asigurării bunei funcționări a Pieței Unice și pentru apropierea legislațiilor naționale a emis directive de armonizare a diferitor tipuri de contracte. Aceste numeroase directive au avut o incidență asupra „contractului”, transpunerile în planul sistemelor juridice naționale, fiind uneori discutabile datorită perturbărilor induse în aceste sisteme [31].

Așadar, s-a recunoscut necesitatea ca în paralel cu acțiunea de armonizare să se recurgă la alte instrumente de largă amploare care să contribuie la elaborarea unui *Cod european al obligațiilor* și implicit al obligațiilor contractuale.

Schimburile de bunuri sau servicii, care preced contractele de vânzare sau schimb, sunt constatate printr-un contract: „Probleme care țin de încheierea, interpretarea și executarea contractelor în schimburile transfrontaliere pot afecta piața internă”.

Dezavantajele absenței unei armonizări europene în materia dreptului contractelor decurg din următoarele motive:

- a) regimurile naționale în materie contractuală stabilesc drept principiu fundamental libertatea încheierii contractelor. În acest fel, părțile au libertatea stabilirii clauzelor contractuale, totuși se observă deosebiri între legislațiile naționale în domeniul

contractului de închiriere și al protecției consumatorului. Părțile pot încheia contracte prin care să-și exprime în mod liber voința juridică, voință care nu poate fi afectată, în condițiile în care există o negociere și ambele părți sunt de acord cu clauzele stipulate în contract. Cu toate acestea, pot interveni probleme în situația în care statele în care își au sediul prevăd în legislațiile lor reguli obligatorii pentru încheierea și validitatea contractelor, acestea „pot avea un impact negativ asupra tranzacțiilor transfrontaliere”.

- b) În anumite state pot exista anumite tradiții, cutume în privința anumitor contracte sau clauze contractuale, bazate pe jurisprudența din domeniu. Acestea pot avea justificări economice sau juridice de care părțile trebuie să țină seama la încheierea contractelor. Astfel, pentru o parte poate fi dificilă acceptarea condițiilor de acest tip, care sunt obligatorii.
- c) Cunoașterea regulilor naționale din toate statele Uniunii Europene este dificilă, aceasta are un impact asupra pieței interne – pe de o parte – prin reticența anumitor comercianți de a încheia anumite acte juridice transfrontaliere și – pe de altă parte – costuri mai mari în ceea ce privește informarea privind legislația în domeniu, aceste costuri mărite pot crea un dezavantaj concurențial, de exemplu în situația în care un furnizor străin se află în țară față de un furnizor local.

De altfel, dezvoltarea relațiilor economice, care se bazează pe dreptul contractelor și dreptul răspunderilor, a impus necesitatea asigurării unor garanții de certitudine și securitate pe care nu le pot oferi decât o unificare a dreptului și codificarea sa [32].

În 2004 Comisia a publicat o comunicare în care un cod european al obligațiilor care este împărțit în 3 capitole, ultimul conținând 9 secțiuni. În I capitol, sunt enumerate principiile (exemple, principiul libertății contractuale – excepție aplicarea dispozițiilor imperative, principiul forței obligatorii a contractului, principiul bunei-credințe), iar în cel de-al II-lea, diferite definiții (exemple: contract, daune etc.). Capitolul III dă și conținutul unui nou cod european – reguli tip [33].

Așadar, proiectul unui Cod european al obligațiilor se constituia într-o reglementare punctuală, care armoniza unele instituții de drept, în special în materie contractuală, dar și a publicațiilor, în sensul larg al termenului. Deși contractul se referă la o reglementare civilă („cod civil”), totuși aceasta presupune, în primul rând, raporturile dintre comercianți, și, respectiv, comercianți și consumatori. Totuși, atât Comisia Europeană, cât și Consiliul Uniunii Europene au

apreciat ideea de a renunța la promovarea unui Cod european al obligațiilor, deoarece aceasta nu ține de competența de reglementare a UE.

Actualmente, în calitate de *lex mercatoria*, în UE funcționează Principiile Europene ale contractelor care au contribuit în mod esențial la:

- armonizarea sistemelor juridice naționale prin unificarea normelor de drept și înlăturarea acelor prevederi care împiedică dezvoltarea economică,
- consolidarea și dezvoltarea Pieței Unice, înlăturând obstacolele existente în comerț, datorită unor reguli diferite de cele stabilite de sistemele juridice naționale ale statelor membre,
- crearea unei infrastructuri a dreptului european al contractelor, deoarece în prezent nu există reglementări generale contractuale pentru statele membre, această materie fiind guvernată pe plan național,
- apropierea celor două sisteme de drept continental și *common law* [34].

De asemenea, Principiile europene ale contractelor reprezintă o bază importantă pentru legislația Uniunii Europene. Concomitent, acestea sunt utile pentru statele care promovează dezvoltarea economică. Ele prevăd ca relațiile economice să se reglementeze prin norme neutre, unificate, ce nu sunt prevăzute în nici o legislație națională potrivit căreia s-ar propune soluții juridice mai oportune.

Acestea pot fi folosite de către părți prin înserarea unor prevederi în contracte de către judecători și arbitri la examinarea cauzelor care nu sunt suficient reglementate de norme naționale sau de alte norme de drept, precum și la nivel legislativ prin stipularea prevederilor acestora în normele privind contractele atât la nivel european cât și la nivel național. Totuși, aceste principii nu sunt obligatorii și pot servi doar ca *lex mercatoria* atât pentru statele membre ale UE, cât și celor din afara acesteia. Iar scopul final al acestor principii este facilitarea armonizării dreptului general contractual la nivel comunitar.

Conform art. 1: 106 principiile trebuie să se interpreteze și să se dezvolte potrivit scopurilor lor. În special, trebuia să se ia în calcul principiul bunei-credințe și a unei practici de afaceri loiale, determinată în relațiile contractuale și aplicarea uniformă.

Întrebările care se află în sfera de acțiune a acestor Principii, dar direct nu se stabilesc de ele, trebuie ca în măsura posibilităților să se reglementeze în conformitate cu ideile expuse în aceste prevederi.

În cazul în care regulile nu sunt prevăzute de aceste principii se va aplica sistemul de drept ce necesită de a fi aplicat potrivit regulilor de drept internațional privat [35].

Totodată, Principiile reprezintă primul pas privind armonizarea dreptului privat al statelor membre și, în special, cel al contractelor.

În vederea unificării dreptului european, Parlamentul European a adoptat Rezoluția din 26 mai 1989 Nr. C205 (519) prin care a propus unificarea în ramurile dreptului privat, care sunt importante pentru dezvoltarea pieței comune.

Ulterior, Parlamentul European a adoptat Rezoluția din 15 noiembrie 2001 nr. 2187 privind apropierea și armonizarea legislațiilor civile și comerciale a statelor membre ale Uniunii Europene prin care a obligat Comisia să reprezinte planul de acțiuni până în 2010. Planul de acțiuni al Comisiei propune luarea unor măsuri prin care:

- 1) să crească coerența *acquis*-ului comunitar în domeniul contractual,
- 2) să promoveze elaborarea unor clauze contractuale standard având ca fundament dreptul comunitar,
- 3) să examineze dacă problemele ridicate de dreptul contractelor pot avea soluții sectoriale.

Potrivit Rezoluției Parlamentului European din 8 iunie 2011 referitoare la opțiunile de politică în perspectiva unui drept contractual european pentru consumatori și întreprinderi, recunoaște necesitatea unor progrese suplimentare în domeniul dreptului contractual prin elaborarea și adoptarea unui Regulament, ce ar putea fi completat printr-un set de instrumente, care ar trebui susținute printr-un acord interinstituțional, solicită crearea unor modele de contracte europene standard, traduse în toate limbile UE, corelate într-un sistem activat on-line, ceea ce ar prezenta avantajul de a constitui o soluție mai simplă și mai eficientă din punct de vedere economic, atât pentru părțile contractante, cât pentru Comisie [36].

Concluzii

Multiplele probleme pe piața internă au motivat necesitatea unor norme minime privind regulile contractuale, fapt care ar soluționa incertitudinile existente în această materie la moment, determinate de coexistența legislației Uniunii Europene cu legislațiile naționale, regimuri juridice diferite aplicate pentru aceeași situație comercială de către directivele Uniunii Europene, regimuri diferite admise de către aceeași directivă, divergența normelor imperative privind încheierea contractelor admise de legislațiile naționale, reguli diferite naționale referitoare la drepturile reale. Toate aceste probleme sunt în vizorul Comisiei Europene care necesită a fi soluționate la nivel de reglementare în vederea sporirea certitudinii încheierii contractelor transfrontaliere.

Distincția dintre dispozițiile imperative și supletive poate fi clară în teorie, dar în practică este mai greu de realizat. Astfel, pot apărea dezavantaje în privința realizării unui compromis cu privire la clauzele contractuale. Este indicat să se realizeze o bază juridică, în ceea ce privește încheierea contractelor, validitatea, noțiunea și consecințele neexecutării sau ale executării parțiale a obligațiilor contractuale.

În afara acestor probleme există și exigențe formale referitoare la:

- a) autentificarea contractelor în fața unui notar public,
- b) anumite contracte trebuie încheiate în scris sau încheiate într-o anumită limbă,
- c) regimul juridic al clauzelor tip în contracte,
- d) contractul judiciar în materie contractuală este diferit de la un stat la altul (în Germania instanțele controlează în mod strict respectarea clauzelor contractuale, chiar în contractele încheiate între societăți),
- e) uzanțele comerciale sunt diferite de la un stat la altul și nu sunt uniforme pe piața unică,
- f) responsabilitatea contractuală este diferită (de exemplu, responsabilitatea vânzătorului pentru vicii ascunse, care este consacrată de jurisprudența franceză, și imposibilitatea legală – prevăzută de legislația cehă – de a exclude responsabilitatea contractuală pentru daune viitoare),
- g) disparități apar și în cazul contractului de vânzare – cumpărare în special în privința transferului dreptului de proprietate,
- h) modalități de asigurare diferite de la stat la stat.

Legislația Uniunii Europene în domeniul contractelor și perspectiva dezvoltării acesteia atrage nu doar atenția statelor membre, dar și a altor state pentru că Uniunea Europeană este partenerul comercial al mai multor state.

Totodată, Principiile Europene ale Contractelor necesită de a fi cunoscute și de către alte state din afara Uniunii Europene pentru aplicarea acestora la nivel legislativ, cât și aplicativ prin inserarea prevederilor acestora în diverse contracte, fapt care va contribui la dezvoltarea relațiilor economice și comerciale.

În contextul orientării ireversibile a Republicii Moldova spre aderarea la Uniunea Europeană, precum și dezvoltarea unor relații economice cu Uniunea Europeană, Republica Moldova urmează să-și conformeze legislația la prevederile comunitare ceea ce va duce la sporirea fluxului de contracte încheiate cu statele membre ale UE și respectiv la dezvoltarea relațiilor comerciale externe.

În particular, pentru Republica Moldova orice schimbări în legislația Uniunii Europene reprezintă un mare interes atât în contextul integrării europene, cât și calitate de stat vecin al Uniunii Europene datorită căreia colaborează cu UE la nivel economic, politic, cultural și juridic. Astfel, în domeniul relațiilor contractuale, încheierea Acordului privind instituirea Zonei de Liber Schimb între Uniunea Europeană și Republica Moldova va genera liberalizarea serviciilor și va facilita încheierea contractelor cu agenții economici din Uniunea Europeană. În materie contractuală, agenții economici din Republica Moldova trebuie să fie conștienți de exigențele legislației UE și a legislațiilor statelor membre privind accesul la anumite servicii, ținând cont de înregistrarea sau încorporarea unor persoane pe piață. Totodată, urmează să se țină cont de normele imperative privind încheierea contractelor în statele membre ale UE. Aceste cunoștințe ar contribui la reducerea cheltuielilor pentru consultațiile juridice în vederea încheierii și elaborării unui contract transfrontalier cu agenții economici și evitarea riscurilor contractuale.

Bibliografie:

1. *Terminologie contractuelle commune*, Association Henri Capitant des Amis de la Culture Juridique Francaise, Ed. Société de Législation Comparée, 2008, p.26-27
2. Gina Orga-Dumitriu, *Dreptul european al contractelor*, Ed. CH Beck, București, 2013, p.158-159
3. Carmen Tamara Ungureanu, *Dreptul privat al Afacerilor*, Ed. Junimea, Iași 2002, p.156
4. Daniel-Mihail Șandru, *Evoluții recente în armonizarea dreptului european al contractelor*, Revista Română de Drept Comunitar, nr. 3 mai-iunie, 2007, Ed. Wolsters Kluwer, România, p.66-67
5. Дмитрий Полдников, *Понятие гражданско-договора (современная доктрина и ее исторические истоки)*, Вестник Московского Университета, № 4, Изд. Московского Университета, Москва, 2006, p.76
6. Михаил Брагинский, Василий Витрянский, *Договорное право, книга первая, общие положения*, Изд. Статут, Москва, 2003.
7. Ibidem, p.20.
8. Carmen Tamara Ungureanu, op.cit., p.166-167
9. *Convenția de la Bruxelles din 1968 cu privire la competența judiciară și executarea deciziilor în materie civilă și comercială*, Carmen Tamara Ungureanu, op.cit., p.198.

10. *Regulamentul CE nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 cu privire la competența judiciară, recunoașterea și executarea deciziilor în materie civilă și comercială*, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:19:03:32001R0044:RO:PDF>
11. Arrêt du 15 septembre 1994, Brenner et Noller / Dean Witter Reynolds (C-318/93, Rec._p._I-4275) (cf. points 17-18, 20 et disp.),
http://curia.europa.eu/common/recdoc/repertoire_jurisp/bull_4/data/index_4_18.htm
12. Arrêt du 3 juillet 1997, Benincasa / Dentalkit (C-269/95, Rec._p._I-3767) (cf. points 17-19),
http://curia.europa.eu/common/recdoc/repertoire_jurisp/bull_conv/data/index_E-14.htm
13. *Directiva 97/7/CE a Parlamentului European și al Consiliului din 26 octombrie 1994, privind protecția dobânditorilor privind anumite aspecte ale contractelor în privința achiziției unui drept de utilizare în timp parțial a bunurilor imobiliare*, http://europa.eu/eu-law/legislation/index_ro.htm
14. *Directiva 97/7/CE a Parlamentului European și al Consiliului din 20 mai 1997 privind protecția consumatorilor în materia contractelor la distanță*, http://europa.eu/eu-law/legislation/index_ro.htm
15. Arrêt du 12 juillet 2012, SC Volksbank România (C-602/10) (cf. points 53-54, disp. 2),
http://curia.europa.eu/common/recdoc/repertoire_jurisp/bull_4/data/index_4_18.htm
16. Arrêt du 14 juin 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10) (cf. points 65, 73, disp. 2),
http://curia.europa.eu/common/recdoc/repertoire_jurisp/bull_4/data/index_4_18.htm
17. Arrêt du 12 juillet 2012, SC Volksbank România (C-602/10) (cf. points 40, 44, 62, 67, disp. 1 et 3),
http://curia.europa.eu/common/recdoc/repertoire_jurisp/bull_4/data/index_4_18.htm
18. Arrêt du 12 juillet 2012, SC Volksbank România (C-602/10) (cf. points 53-54, disp. 2),
http://curia.europa.eu/common/recdoc/repertoire_jurisp/bull_4/data/index_4_18.htm
19. Arrêt du 12 juillet 2012, SC Volksbank România (C-602/10) (cf. points 94-95, 98-100, disp. 5), http://curia.europa.eu/common/recdoc/repertoire_jurisp/bull_4/data/index_4_18.htm
20. Arrêt du 21 février 2013, Banif Plus Bank (C-472/11) (cf. point 28-29, 33, 35-36, disp. 1),
http://curia.europa.eu/common/recdoc/repertoire_jurisp/bull_4/data/index_4_18.htm
21. Arrêt du 21 février 2013, Banif Plus Bank (C-472/11) (cf. points 40-41, disp. 2),
http://curia.europa.eu/common/recdoc/repertoire_jurisp/bull_4/data/index_4_18.htm
22. Arrêt du 21 mars 2013, RWE Vertrieb (C-92/11) (cf. points 46-47, 55, disp. 2),
http://curia.europa.eu/common/recdoc/repertoire_jurisp/bull_4/data/index_4_18.htm

23. http://curia.europa.eu/common/recdoc/repertoire_jurisp/bull_4/data/index_4_18.htm
24. *Al doilea Raport de activitate al Comisiei Europene de Activitate privind cadrul comun de referință din 25 iulie 2007,*
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007DC0447:RO:NOT>
25. Arrêt du 15 septembre 1994, Brenner et Noller / Dean Witter Reynolds (C-318/93,
Rec._p._I-4275) (cf. points 17-18, 20 et disp.),
http://curia.europa.eu/common/recdoc/repertoire_jurisp/bull_4/data/index_4_18.htm,
http://curia.europa.eu/common/recdoc/repertoire_jurisp/bull_conv/data/index_E-14.htm
26. http://www.avocatnet.ro/content/articles/id_24857/UE-introduce-dreptul-european-al-contractelor-in-cazul-tranzactiilor-transfrontaliere-ca-alternativa-la-reglementarile-nationale.html#ixzz2UIbVPbLR
27. Gina Orga-Dumitriu, op.cit., p.136
28. *Regulamentul Roma I privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale,* <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32008R0593:RO:NOT>
29. *Communication de la Commision Europeen au Parlement Europeen et au Conseil, un Droit Europeen des Contrats plus coherent de 12.02.2003,*
http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/com_2003_68_fr.pdf
30. Михаил Марченко, *Общая теория договора: основные положения*, Вестник Московского Университета, № 6 Изд. Московского Университета, Москва, 2003, p. 6
31. Vasile Patulea, *Schimbarea structurală a cadrului de reglementare a raporturilor juridice obligatōionale contractuale*, Revista Dreptul, nr. 1, Ed. CH Beck, București, 2008, p.25
32. Daniel-Mihail Șandru, op.cit., p.63-64
33. Ibidem, p.66-67
34. Асиф Танрыверди-оглы Амиров, *Принципы европейского договорного права - основа частного права Европейского Союза*, Вестник Московского Университета, № 2, Изд. Московского Университета, Москва, 2006, p.86-87
35. http://www.lexinter.net/JF/principes_europeens_des_contrats.htm
36. *Rezoluția Parlamentului European din 8 iunie 2011 referitoare la opțiunile de politică în perspectivă unui drept contractual european pentru consumatori și întreprinderi,*
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:380E:0059:0066:RO:PDF>

